

Tarixdə Türk qadını

Dədə Qorqudun Burla xatunu, Nizaminin Şirini, Nüşabəsi ilə obrazlaşmış vəfalı, əhdinə sadıq Türk qadını... Bu sıradakı Koroğlunun Nigarı, Nəbinin Həcəri yer alır. Tam bir silsilə bağlılığı var aralarında. Hər kəs üçün məlum, böyük qürur hissi ilə izlənən, bitib tükənməz, davamlı silsilədir bu... Mifik düşüncədən, yaddaşdan gerçəkliyə, tarixdən mifologiyaya yansımaları upuzun zamanların ənənəsindən gəlir... Türk tarixinin ilk qadın sərkərdəsi Tomris zirvəsi var bu ənənənin. İstedadı, bacarığı və gözəlliyi sayəsində Sultan titulu ilə şərfənləndirilən, "Dinin və dünyanın sevimlisi" olaraq anılan, xilafəti 25 il boyunca idarə edən, Xəzər türklərinin soyundan gələn Naim xatunun adı var bu silsilədə. Tarixi qaynaqlardan adı "axan ulduz" mənası verən, Şağab xatun kimi keçirdiyi də var. Bu, həmin Naim xatundur ki, şəxsi mövqeyindən istifadə edərək Həllac Mənsurun qətlini 5 ay müddətinə gecikdirə bilmişdi. Bağdad qaragüruhunun xilafətə qarşı üsyanı rəvac verəcəyindən belə qorxubçəkinməmişdi. Həyat yoldaşı Xəlifə Mutədin (892-908) vəfatından sonra hakimiyyəti uzun illər boyunca idarə edən, cəsur, hədsiz dərəcədə gözəl olan bu türk xanımını xəlifə sarayına erkən yaşlarından əsir olaraq gətirilmişdi. Ancaq taleyin öz alın yazısı var. Üstəgəl, türk xatunlarına xas olan zəka gözəllik, qürur üstünlüyü; üstəgəl, zə-

rif, duyğusal şairliyi... Nəsildən nəsilə əmanət kimi davam edən mübarək ənənə! Dehlidə türk dövlətinin sultanı olmuş Raziyyə xatunun tarix səhnəsindəki yeri bu ənənədən gəlir. Tarixi qaynaqlarda "Mürvari ağacı" adıyla yad edilən türk xatunu Şəcər Üddürün ismi bu silsilədən keçir. Misir sultanı olmuşdu. Ağıl və zəkası, idarəçilik işlərinə verdiyi yönətimlə sarayın sevimlisinə çevrilmişdi. Eyni ilə Gırman vilayətindəki Kutduq dövlətinin hökmdarı olmuş türk qızı türk Türkan xatun kimi. Adı Cəlarilər dövlətinin tarixindən ilk hökmdar kimi keçən Döndü xatun ucalığı var türk qadınlığının. Bu ucalığım təməlində tarixin uzaq keçmişində - XIV əsrin Məldiv sultanlığına 42 il boyunca başçılıq etmiş Xədicə sultan, Sultan Məryəm və Sultan Fatma bacılarının qürurverici idarəçilik təcrübəsi dayanır.

Dönə-dönə yada düşür, xatunların Dehlidə müsəlman-türk dövlətinin sultanı olmuş Raziyyə xatunun parlaq şəxsiyyəti.

Silsilə davam edir. Gəlib-gəlib türk dünyasının ilk qadın diplomatı Sara xatunun parlaq tərcümeyi-halından keçir. Azərbaycan türklərinin ilk poeziya şahzadəsi Məhsəti xanım Gəncəvi zəkası o müdriklikdən gəlir. Bu səbəbdən də maddə kütlə-

sinin itməməsi, heçdən yaranıb heçə getməməsi, olsa-olsa bir şəkildən başqa şəkilə keçə bilməsi həqiqətini". rus alimi Lomonsovdan 4 əsr əvvəl dördcə misralıq bir rübainin dili ilə ifadə edə bilmişdir:

**Dün kaşi kuzəmi daşlara çaldım,
Sərxoşdum, bilmədim, əlimdən saldım.
Kuzə dilə gəlib dedi ki, mən də
Sənin kimi idim, bu günə qaldım.**

Şərhə, müqayisəyə, izah etməyə ehtiyac varmı? Həyatın, yaşamın harmoniyası, varlığın bir şəkildən başqa bir şəkilə düşməsinə bundan gözəl necə ifadə etmək olar? Bu zərif deyim və danılmaz həqiqət Azərbaycan türkü olan bir şair xanımın qələmi ilə tarixləşib, Azərbaycan türkü olan xanımların parlaq zəkasından qaynaqlanıb. Öz böyük şair sələfinin zəka işığında Ağabəyim Ağa dördcə misralıq bayatısında doğma Qarabağ həqiqətimizi dünyanın "doğru söz eşidəndə alışıb yanan, şeşə" qulaqlara ismarlayıb.

**Mən aşiqəm, Qarabağ,
Şəki, Şirvan, Qarabag.
Aləm cənnətə dönsə,
Yaddan çıxmaz Qarabağ.**

Cəmi dörd sətirlik bu misralarda Ağabəyim Ağa cənnət Qarabağımızın əsl sahiblərinin kim olduğunu təkzib olunmaz şəkildə xəritələşdirib. Bunu yazan bir Azərbaycan xanımadır. Aydın şəkildə ifadə edir ki, mən Qarabağ aşiqiyəm, onunla nəfəs alıram. Aləm cənnətə dönsə də belə, gözümde deyil, mənim üçün bircə unudulmaz ünvan, vətən var - Qarabağ!

Üç yüz ildən də artıq bir zamanın yazısıdır bu! O zamanın ki, hələ onda nə qədim Azərbaycan torpaqları hesabına yaradılan Ermənistan Respublikası vardı, nə də hər hansı "hay"ın Qarabağa "mənimdir" deyə dil uzatması. Azərbaycan insanının Qarabağ aşiqliyi, ... Qarabağ unutmazlığı süsləyirdi anadilli şeirimizin şah misralarını. Bu vurğunluğu, yaddan çıxmazlığı, tarixi bağlılığı az sonra Ağabəyim Ağanın ruh qan daşıyıcısı Xan qızı Xurşidbanu Natəvan dil özəri olan qəzəllərinə, boyası Qarabağ təbiətindən gələn rəsmlərinə, ilməsi Qarabağ naxışları ilə süslənən tikmələrinə yansıyaçaqdı. Belə davam edəcəkdə tarixi ənənə, yaddaş silsiləsi.

Səkkiz Mart Qadınlar günü bayramlaşması lap yaxın əsrin 20-ci yüzilliyin son onilliklərində Almaniya Kommunist Partiyasının dərin aldanışına düçar olmuş Klara Setkinin fəaliyyəti ilə bağlıdır... İnsanlıq tarixində bu dönəm yaşanmış. Ənənəvi olaraq qeyd olunur. Olsun! Millət olaraq insan haqları yolunda atılmış hər hansı tarixi addımı dəstəkləyirik. Ancaq tarix nişan verir ki, qadın azadlığı ideyası ictimai-siyasi həyata məhz türk qadınlığı simasında sıçrayıb.

Bu yazının son nöqtəsi tanınmış müğənni Aybəniz Haşimovanın tele-məkandan səsləndirdiyi fikirlərdən gəldi; "Mədəniyyət" kanalının qonağıydı. Deyirdi ki, mən heç sev-mədiklərimin, sayğı duymadıqlarımın yanında olmadım...

Azərbaycan - türk qadınının gerçək sifəti, gerçək həyat tərzi yaşamıdır bu. Sevmədiklərinin yanında olmayıblar. Vətənin yanında qərar tutublar. Tarixə yoldaşlıq ediblər. Ailə, milli adət-ənənə kurallarının qarantı olublar.

Olublar! Olacaqlar!